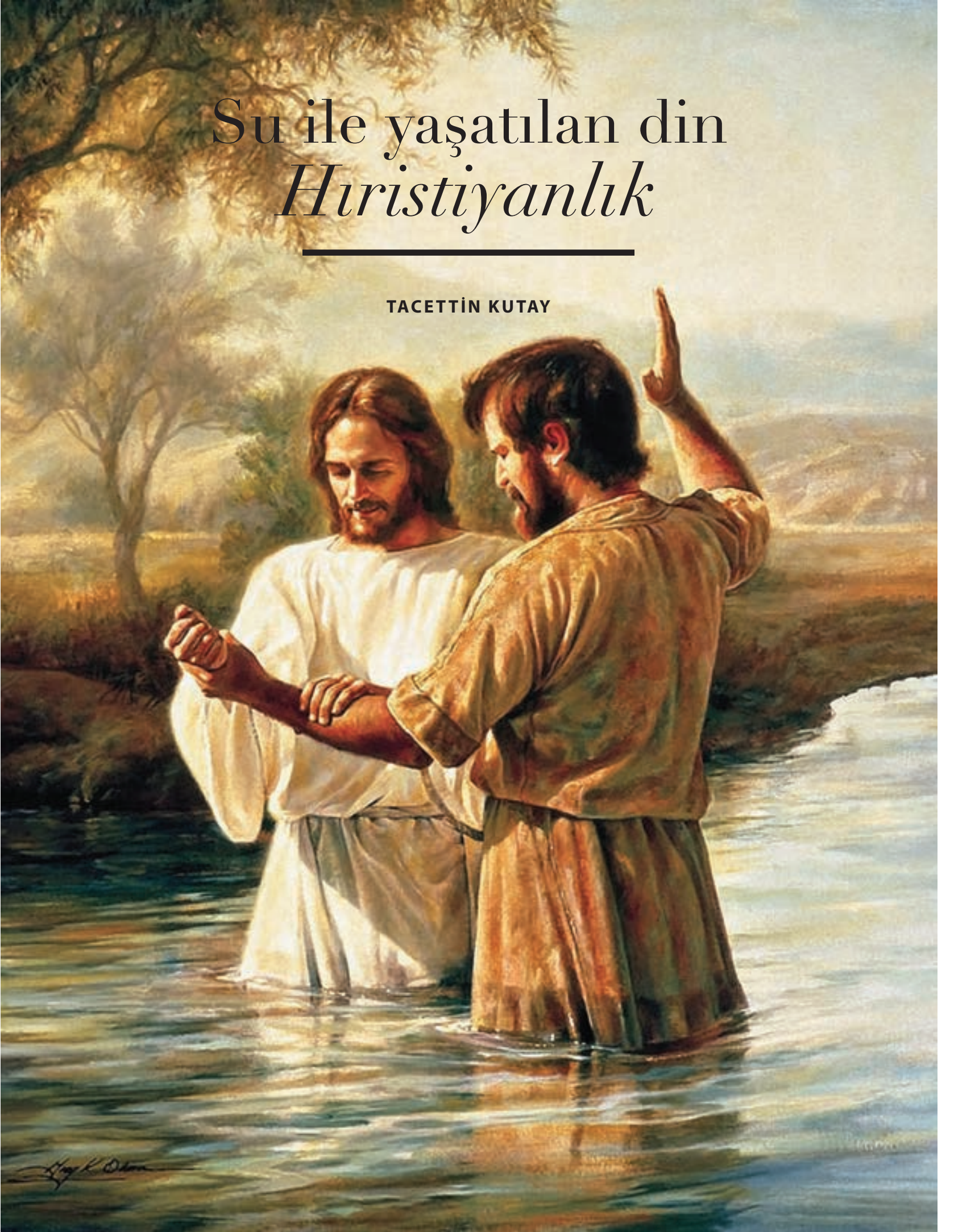

Su ile yaşatılan din *Hiristiyanlık*

TACETTİN KUTAY

S

İNİRLARI Britanya'dan Mısır'a, Carnuntum'dan Filistin'e kadar uzanan Roma, sınırları içinde yaşayanlara dinlerini özgürce yaşama imkânı sunmakla iftihar etmiştir. İmparatorluğun dört bir tarafından getirilen tanrı ve tanrıça heykelleri, Roma'daki Pantheon tapınağında sergilenir ve "Roma bu tanrılara tapanlara hükmeden bir devlettir" algısı açıkça ortaya konurdu. Gelgelelim Roma'nın hazmedemeyeceği iki şey, bu durumu zaman zaman değiştirmiştir: Vergi toplama konusunda yaşanan sıkıntılar ve Roma hâkimiyetini tehdit edecek unsurlar. Bu sebeple Roma vâlisi Pontius Platus, Yahûdilik içinden çıkan ve toplumsal huzûru bozan heretik bir hareket önderi olarak gördüğü Hz. İsa'ya karşı sert bir tutum takınmıştır.

Üçyüz yıllık bir süreçte Roma imparatorları Claudius, Nero, Domitianus, Traian, Marcus Aurelius, Decius, Valerian ve Dioklitianus dönemleri Hıristiyanların baskıya mâruz kaldıkları ve inançlarını yer altında yaşamak zorunda oldukları kovuşturmalara sahne olmuştur. Yaşanan doğal âfetler, Romalılar tarafından "Hıristiyanların uğursuzluğu" olarak yorumlanmış, akabinde ilk dönem Hıristiyanları büyük zulümlere mâruz kalmıştır. Tertullian, Apologeticum isimli eserinde bu durumu şu şekilde tasvir etmekteydi: "Ne zaman Tiber nehri taşsa, Nil nehri tarlaları sulamasa, gökten yağmur inmese, yeryüzü titrese, açlık hüküm sürse, bir hastalık ortalıkta kol gezse çâre hep aynı şeyde arandı: Hıristiyanlar arslanların önüne atıldı." Bu dönemde yer altında yaşayan Hıristiyanlar, birbirleri ile irtibatı büyük oranda kaybetmiş, açık açık Hıristiyanlığını ortaya koyamamaları sebebi ile birtakım semboller ile îmanlarını ortaya koymaya gayret etmişlerdi. Bu sembollerin en önemlileri su, balık ve gemi olmuştur. Hıristiyanların haç öncesi kullandıkları ilk sembol balıktır.

Yunanca balık anlamına gelen "IXOYE" kelimesinin harfleri "İsa, Mesih, Tanrı, Oğul, Kurtarıcı" kelimelelerinin baş harflerinden oluşan bir kelime olarak okunmuş ve tek çizgiden oluşan basit bir balık sembolü Hıristiyanlarca tanınmak maksadıyla kullanılmıştır.

Yine bu dönemde İsa Mesîh'in kurmuş olduğu kutsal kilise, Hıristiyanları kurtaracak bir "Nûh'un Gemisi" olarak tasvir edilmiştir. Bu sembol, günümüze kadar kullanıla gelmiş, Ortaçağ'da yapılan kilise yapıları, gemi esas alınacak şekilde inşâ edilmiştir. Babil sürgünü yıllarında benliklerini sünnet ve Şabat gününe riâyete korumuş olan Yahûdiler gibi, Hıristiyanlar da benliklerini bu üçyüz yıl boyunca söz konusu semboller ile korumaya gayret etti. Bu semboller arasında özellikle IXOYE'nin tercih edilmesi, Yunanca bir kelime oyunu olarak görülebilir, bununla birlikte suya atfedilen önem göz önünde bulundurulduğunda ilk dönem Hıristiyanlarının neden tabiatın diğer öğeleri yerine su ile ilişkili semboller tercih ettikleri daha iyi anlaşılacaktır.

MESİH'İ MESİH KILAN SU İLE VAFTİZDİR

İlk dönem Hıristiyanların büyük çoğunluğunun Yahûdi kökenli olması Tevrat referanslı bir inancı ön plana çıkarmaktaydı. Tevrat'ın Tekvin bölü-

Hıristiyanların haç öncesi kullandıkları ilk sembol balıktır. Mesîh'in kilisesi ise içindeki inananları kurtaracak –Nûh'un Gemisi gibi– bir gemi şeklinde tasvir edilmiştir.

Vaftiz töreni.

J. Luyken, Roma imparatoru Diocletianus'un Hıristiyanlara yaptırdığı işkenceler, 1685. Rijks Müzesi.

münde, Tanrı tarafından kurulan kutsal "Gökler, yeryüzü ve 'Öz Su'" üçlemesi bu bakımdan ilk Hıristiyanlarca teslîse bir remiz olarak yorumlandı. Gökyüzü Tanrı'ya, her yeri kuşatıcı yeryüzü Kutsal Rûh'a ve dünyâya hayat veren öz su, dünyâya hayat veren Mesîh'e remz edildi. İsa Mesîh'in Vaftizci Yahya tarafından Şeria ırmağında vaftiz edilmesi, Mesîh olmanın en önemli vasfıydı; zîra ancak vaftiz sonrası göklerden gelen bir ses, "Bu benim hoşnutluğumu kazanan sevgili oğlumdur." demiştir.

Vaftiz esnâsında Mesîh bütün bedeniyle suya girmiş, ancak Tanrı adına vaftiz edildikten sonra başını sudan çı-

karmıştır. Su ile vaftiz, artık Hıristiyan olmanın şartıdır. Su ile vaftiz o kadar önemli bir sakrament olarak görülmüştür ki Katolikler açısından yedi temel sakrament olarak kabul edilen kutsama, eftaristi, günah çıkarma, nikâh, râhip takdîsi ve hastaların yağ ile meshi için bir ruhbanaya ihtiyaç duyulurken, vaftiz olmak için Hıristiyan olmak şartı dahi gözetilmemiştir. Mesîh kendisine âit olanları vaftiz ile tanıyacaktır.

Vaftiz olmadan ölmek, Kilise tarafından yüzyıllar boyunca cehennemlik olmak olarak târif edilmiştir. Bu sebeple doğar doğmaz ölen bebeklerin dahi, vaftiz olmadıkları için cehennemden

kurtulamayacaklarına inanılmıştır. Bu noktada vaftizin sembolizmasına değinmekte fayda var. Su, ölüm ile yaşam arasındaki çizgiyi temsil eder. Vaftiz esnâsında suya dalmak ölmeye, sudan çıkmak ise Mesîh ile dirilmeye ve sonsuz bir yaşama sâhip olmaya işaret etmektedir. Ortaçağ'a kadar yapılan kiliselerde bu sebeple mutlaka bir vaftiz havuzu bulunur ve kişi bütün bedeniyle suya girerek vaftiz edilirdi. Ancak Ortaçağ'da, özellikle soğuk iklime sahip Avrupa ülkelerinde bu şekilde vaftizden vazgeçilmiş; vaftiz, kişinin başına bir avuç su dökülmesi sûretiyle yapılar hâle gelmiştir.

Ortaçağ Hıristiyan ikonografisi açısından bakıldığında, su bambaşka bir mânâ kazanır. Beyaz renk ve su ikonalarında, rölyef ve freskolarda el değmemişliğe, Hz. Meryem'in bekâretine ve saflığa işâret eden iki sembol olarak kullanılmıştır. Ancak ilk dönem Hıristiyanları için suyun en önemli vasfı, Mesîh'ten bir parça olmasıdır. Mesîh, su ile, bizzat su olarak hayat verir. Balık olarak suyun içinde bulunan Mesîh, sudan ayrı değildir. Mesîh kendisini su olarak ortaya koyduğu gibi, balık olarak da ortaya koyar. Su üzerinde kurtarıcı gemiyi taşır. Bu gemi ise Kutsal Roma Katolik Kilisesi'dir ve içine aldığı inananlar kurtuluşun yegâne namzedidir.

Su-Balık-Gemi üçlemesi, bu bakımdan kurtuluşun ve sonsuzluğun formülünü ortaya koyar. Sonsuz yaşam, ancak sonsuzluk suyu ile mümkündür. Bu su ise Mesîh'in bizzat kendisidir. Yuhanna İncili'nde bu duruş şu şekilde ortaya konmuştur: "Benim vereceğim sudan içen sonsuza dek susamaz. Benim vereceğim su, içinde sonsuz yaşam için fışkıran bir pınar olacak (Yuhanna 4:14)." Bunun yanında suyu önemli kılan bir diğer husus da mâyi olan şeyin kutsallık taşıma kabiliyetine olan inançtır. Bu sebeple kutsal su ve yağ, kişinin kutsanması amacıyla kullanılabilir. Tanrı, İsa olarak dünyâya gelmiş ve emânetini havârîsi Petrus'a devretmiştir. Petrus, Kutsal Kilise'yi kurmuş, Kutsal Kilise'nin yetki sâhibi kıldığı ruhbanlar ise mâyi olana Mesîh'ten müdevver kutsanma özelliğini suya ve yağa devreder olmuşlardır. İnananlar bunlar ile kutsanırlar.

Suyun Mesîh'ten bir parça oluşunun önemli göstergelerinden birisi de Hıristiyanlara vatandaşlık haklarını veren Büyük Konstantin'in Milvian Köprüsü Savaşı'nda rakibi Maxentius'u mağlup etmesi olayıdır. Roma tahtına oturmak için savaştan iki komutandan Konstantin bir pagan olmasına rağmen, ordusunda bulunan Hıristiyanların tanrısından istimdâd dilemiş; hatta askerlerine kalkanları üzerinde bulunan Roma kartallarını kazıtarak yerine Mesîh'i simgeleyen "Labarum" sembolünün çizilmesini emretmiştir. Konstantin'in rakibi Maxentius'un ordusu ise pagan askerlerden oluşmaktadır ve Konstan-

G. Audran / C. Le Brun, Milvian Köprüsü'nde savaş, 1666.

tin'in ordusundan daha kalabalıktır. Gelgelelim savaş Konstantin'in aleyhine seyrederken Maxentius, Tiber Nehri'ne düşmüş ve zırhının ağırlığı sebebiyle beline gelecek derinlikteki suda boğularak can vermiştir. Ordunun Hıristiyan askerleri, bu olayı "Mesîh'in kendisini göstermesi ve düşmanı Maxentius'u bizzat öldürmesi" olarak yorumlamıştır. Mesîh, su sûretinde görünmüştür! Bu savaş sonrası tahta geçen Konstantin 313 tarihli Milano Fermânı'yla Hıristiyanlığı resmen serbest bırakmış ve 300 yıl süren kovuşturma dönemi son bulmuştur.